

LA REVISTA DEL POBLE **L'Artesenc**

Artés - juny 2008

Núm. 197

5a època

Preu: 5 euros

Forn de la calç Centre d'art contemporani

Imatge perduda
Nou concurs

Mercè Rodoreda

100 anys del seu naixement

Projecte Atitlán 03

Un pont entre 3 continents

Bàsquet Artés

Puja de categoria

Xavi Posas
Entrevista

Damià Casas
Entrevista al Sr. alcalde

Raval i rodalies
25 anys d'Enramades

PASSAT JA ÉS HISTÒRIA - INFORMACIÓ MUNICIPAL - COL·LABORACIONS - ADÉU A L'ÚLTIM CAMPANER D'ARTÉS - TEMPS PER AL
TEMPS - CLUB DE LECTURA - ENTRETENIMENTS - RECORD D'UN SEGLE - HOROSCOPI - UNIÓ DE BOTIGUERS - VIDA PARRÒQUIAL

els Forns de la Calç

reconvertits en un Centre d'Art Contemporani i Sostenibilitat

de Calders

Fina Ubals

Present i futur. Aquesta és potser la manera més habitual d'enfocar avui el nostre dia a dia. Però... i el passat? Avui us proposo un exercici de memòria. Juntament amb alguns dels seus protagonistes tindrem l'oportunitat de reviuire els moments més esplendorosos d'una de les explotacions d'extracció de calç més importants de la Catalunya central, com també de compartir amb els actuals propietaris la seva recuperació.

Situats entre Artés i Calders, en un indret natural privilegiat, trobem uns antics forns de calç de gran valor arquitectònic i industrial, que des de l'any 1957 no funcionen, però que últimament han estat recuperats i reconvertits en un Centre d'Art i Sostenibilitat gràcies als seus actuals propietaris: el Josep Antoni Vendrell i la Roser Oduber. Més endavant tindrem l'oportunitat de conversar amb ells, però aturem-nos ara uns moments per recuperar la història d'aquests antics forns de calç.

El Forn de la Calç

Centre d'Art Contemporani i Sostenibilitat

Aurem els rellotges i situem-nos anys enrere, en concret a l'època anterior a la industrialització, quan encara no existia el ciment i s'utilitzava la calç per a la construcció de vivendes. A l'indret on ens trobem existeix una tradició de forns que es remunta al segle X. Els forns de què parlem, però, situats com hem dit entre els nuclis de Calders i Artés, van ser construïts pels propietaris de la casa que hi havia al costat a mitjan segle XIX. Els van explotar els mateixos propietaris fins als anys 50 d'aquest segle, però després de la guerra civil l'explotació es va intensificar. La pedra calcària que s'utilitzava s'extreia tota de la pedrera que hi ha davant de la casa. L'edifici industrial és tot de pedra de calç i de saldó i està format per dos forns de grans dimensions i per un de més petit. Hi havia també espais annexos com els magatzems i les sitges, tot i que amb els pas del temps van desaparèixer.

Manel Ponsa i Castellano, veí de Calders, va ser un dels treballadors que va passar per aquesta explotació minera i amb ell podem conèixer de primera mà com eren els forns de de Calders i com es feia per obtenir el producte final.

Manel, si no ens equivoquem, vas treballar aquí durant uns quants anys, no?

Si, hi vaig estar durant dotze anys, des del 1945 fins al 1957. Llavors treballàvem per un senyor de Navarcles que es deia Balaguer, que és qui ho tenia llogat. Jo vaig ser l'encarregat dels forns i bàsicament m'ocupava del forn gran.

Quina capacitat tenia aquest forn?

Bé, en aquest forn hi podíem arribar a posar fins a 100 tones de pedra, tot i que només en sortien unes 50 tones de calç. La pedra, un cop cuita, reduïa fins a la meitat.

Quantes persones hi treballàveu aleshores?

En els forns érem tres persones que ens ho anàvem combinant. Cadascú feia dues hores i mitja i parava; és a dir que abans no et tornava a tocar tenies cinc hores que aprofitaves per descansar i dormir una mica en una habitació que hi havia al costat. Dormíem en un llit de palla que ens

haviem fet nosaltres mateixos. Hi havia també la gent que treballava a la pedrera, d'on obteníem la matèria primera i un grup de sis o set homes que eren els qui anàvem al bosc a buscar la lle-

nya que cremàvem als forns. Pensa que llavors els boscos d'aquí als voltants estaven tots ben nets!

Ens pots explicar una mica quin procés seguíeu per a obtenir la calç?

Mira, començàvem carregant el forn per sota i anàvem posant les pedres de manera que formessin com un paller, i al final sortíem a fora i l'acabàvem d'omplir. Llavors enceníem el foc i esperàvem que s'anés coent la pedra. La part de sobre d'aquesta muntanya de pedres la tapàvem amb fang, deixant un espai al centre i a les vores perquè el foc pogués respirar. A mesura que les pedres s'anaven coent, primer es tornaven totes ben vermelles, era senyal que encara estaven crues, i a poc

a poc canviaven de color passant a ser grogues. És llavors quan amb el fang anàvem tapant algunes altres zones per tal de dominar el foc. Quan les pedres eren grogues volia dir que ja estaven cuites. Llavors rebentàvem la paret de sota perquè hi passés l'aire i així es refredava més ràpidament.

Quan podíeu tardar a fer una cuita?

Uns sis o set dies aproximadament. Jo venia a aquí el dissabte i en marxava l'altre dissabte, tot i que no te-

níem un horari concret. Recordo que primer venia des de Calders a peu; més o menys tardava una hora. Més endavant, però, vaig estar molt content perquè em vaig poder comprar una bicicleta, i...ostres! Això ja era una altra cosa, perquè tardava molta menys estona per venir fins a aquí!

Per curiositat, recordes quin sou tenies?

No ho recordo exactament però fent vuit hores guanyava unes 18 pessetes per dia. Si feia més hores me les pagaven a part.

Per quants forns estava format aquest conjunt industrial?

Hi havia tres forns: el més gran de 100 tones, com ja t'he comentat, que és on m'estava jo. N'hi havia dos més, un que també era força gran, i un altre de més petit. I llavors una mica més separat hi havia un forn de raig. Aquest funcionava amb carbó. Aquí, per coure les pedres, hi posaven un sostre de carbó i un de pedra i anaven pujant fent també com un paller. Aquest es deia que era de raig perquè recordo que no parava mai. A mesura que les pedres s'anaven coent anaven baixant i ja es podien treure.

Roser Odiuber

Roser, d'on va sorgir la idea de reconvertir els forns de la calç de Calders?

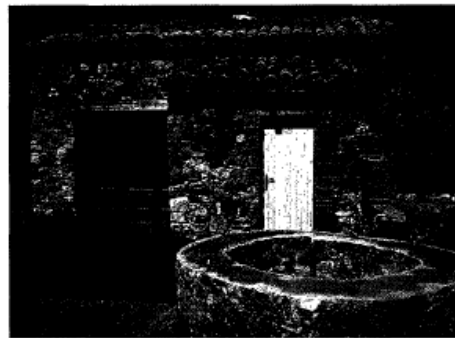
Bé, nosaltres fa uns 25 anys que vam comprar el Forn de la Calç i el primer que vam fer va ser restaurar la casa. Ara que podem dir que ja està acabada, vam veure que calia plantejar-nos què havíem de fer amb els forns perquè amb el pas del temps s'anaven deteriorant, i crec que era força urgent restaurar-los si no volíem que s'acabessin ensorrant. És per això que, tenint en compte el gran valor cultural i arquitectònic que tenen, vam començar a pensar en la idea de recuperar-los. Inicialment la proposta era una oferta turística, tot i que a mi la idea no m'acabava de convèncer. Això, però, no va ser possible i vaig acabar sortint amb la meua! Després d'estudiar-ho i valorar-ho, vam veure que una bona proposta era crear un centre d'Art Contemporani, tenint, això sí, molt en compte les característiques físiques del seu emplaçament: un entorn envoltat de natura i fauna. És per aquest motiu que en el projecte de reconstrucció s'ha aplicat un

disseny que prioritza els conceptes de sostenibilitat i eficiència energètica".

Continuant, doncs, amb el que ens acabes de comentar, quins han estat els criteris en la reconstrucció d'aquests forns?

A l'hora de plantejar-nos la reconstrucció vam pensar que aquests forns de calç tenien un tret únic i diferenciador: un medi natural privilegiat que calia respectar. És per això que tant el projecte de reconstrucció com de nova edificació s'han fet aplicant un disseny que considera com a prioritaris els conceptes de sostenibilitat i eficiència energètica. Així, el resultat ha estat disposar d'uns espais on són visibles elements d'arquitectura bioclimàtica, d'aprofitament energètic i també dels recursos naturals; tot, per arribar a tenir uns edi-

ficis integrats en el paisatge i amb un impacte natural mínim. Aquests criteris també s'han tingut en compte en l'ús de l'aigua, de manera que no existeix cap abocament ja que podem aprofitar totes les aigües residuals, que són tractades segons mètodes naturals. El resultat és un emplaçament on tot ha d'estar en equilibri i, això sí, dins d'aquest equilibri tenim en compte el confort de les persones que visitaran el centre. Cal dir també que la reconstrucció ha estat respectuosa amb els elements existents, de manera que s'han utilitzat els

Salut i benestar per mitjà dels peus

Basar M. Dolors Gras

També tenim gran varietat de joguines i d'articles per a la llar

Assegurances FIATC

C/Barquera, 37. Tel. 93 830 50 86. 08271 ARTÉS

LLIBRERIA - PAPERERIA - FOTOCÒPIES
SUBSCRIPCIONS - LOTO CATALUNYA

Rocafort, 19 • Tel. 93 830 50 85 • 08271 ARTÉS

materials calcaris amb la tècnica de la pedra seca. El resultat final és un conjunt de forns que manté l'estètica industrial minera.

Quins diries que són els objectius d'aquest nou Centre d'Art Contemporani?

Podríem definir la seva finalitat amb una frase: la divulgació de l'art contemporani. Volem que la principal tasca del Centre del Forn de la Calç sigui incentivar i difondre la creativitat artística del nostre temps, com també facilitar-ne la recepció. Hem creat un espai per a la cultura de qualitat i hem obert canals d'accés i de difusió per tal que aquesta pugui arribar al màxim nombre de persones. En aquest sentit, el centre vol convertir-se en un laboratori de

"hem creat un espai per a la cultura de qualitat"

comportaments artístics, obert a les experiències canviants del món i als llenguatges que les fan visibles, materialitzant la producció i les propostes de creadors actuals i fomentant la investigació i l'estudi de les pràctiques artístiques contemporànies. També volem impulsar el paper actiu dels artistes i dels centres d'art en la creació de discursos, opinions i anàlisi crítica, tant de l'àmbit local com de xarxes internacionals.

Quins són els diferents espais que configuren actualment aquest complex de forns?

El conjunt està format per una sala permanent on s'exposarà un recull històric i tècnic dels forns de la calç de Calders, per un espai d'exposició temporal que acollirà projectes

diversos al llarg de l'any: pintura, escultura, fotografia, instal·lacions i projectes multimèdia; també hi podem trobar un espai escènic a l'aire lliure amb la idea de programar-hi activitats de teatre i música. Per altra banda, hem considerat també interessant disposar d'elements bioarquitectònics i tècnics sostenibles amb caràcter demostratiu, com també oferir visites als forns de la calç i espais annexos. Finalment, el centre també oferirà tallers sobre tecnologia, creació i pensament contemporanis adreçats a estudiants, creadors i artistes.

Com a pintora, et mous per diferents ambients i entorns relacionats amb l'art i la creació artística. En aquest sentit, podríem dir que en el moment de pensar en aquest nou centre d'art del Forn de la Calç has tingut com a referent algun altre centre?

Bé, sí, el referent més directe és un centre de Cadis que treballa molt bé el tema de l'educació mediambiental i artística.

La reconstrucció del Forn de la Calç és una iniciativa privada, tot i això no podem oblidar que s'estan recuperant uns forns miners de gran valor arquitectònic i industrial. En aquest sentit, heu rebut alguna subvenció per part dels organismes públics?

La veritat és que no. Fins al moment, totes les obres de reforma i acondicionament les hem pagades nosaltres mateixos. Sí que hem aconseguit la col·laboració de l'Ajuntament de Calders en l'edició de les targetes i en la qualificació de l'edifici que ha estat qualificat d'interès local.

D'altra banda, sembla que en la reconstrucció del forn més petit, que encara s'ha de dur a terme ja que és el que està més malmès, el Consorci del Moianès hi aportarà alguna subvenció.

El Centre d'Art Contemporani i Sostenibilitat del Bages tindrà alguna altra relació amb altres centres de característiques similars?

Sí, i tant! Precisament formem part de la Xarxa de Centres de Producció d'Art Contemporani. És pel fet d'haver adquirit un compromís en la informació i l'educació dels diversos llenguatges i discursos contemporanis que ens resulta imprescindible la contínua comunicació amb altres centres d'art, d'establir xarxes dinàmiques i participatives amb altres museus i centres d'àmbit nacional i internacional, com també desenvolupar programes de col·laboració i projecció a escala internacional.

Tenint en compte el gran interès cultural que tenen aquests forns, heu pensat d'oferir visites guiades?

Sí, precisament aquests dies el Josep Girabal ha fet diverses sortides amb

"totes les obres de reforma i acondicionament les hem pagades nosaltres mateixos"

grups de l'Institut i l'escola Vedruna per tal de fer una explicació sobre els forns, la història i també la geologia. Pel fet de ser un estudiós en el tema vam pensar que calia comptar amb ell per fer aquestes visites.

EXCAVACIONS - CONTENIDORS

Jaume Garrigasait, SL

C/ Sant Cristòfol, 31 • Tel. 93 830 59 04 - 629 89 49 89 • 08271 ARTÉS

Sembla que juntament amb altres organismes promoureu diferents activitats.

Correcte. El Centre d'Art i Sostenibilitat del Forn de la Calç conjuntament amb el Consorci del Moianès, i els Ajuntaments de Calders i d'Artés principalment, promouran activitats en el marc de les festes locals existents. Igualment cedirem espais per a la dinamització de la cultura local i comarcal i donarem servei a col·lectius, entitats locals o unitats de creació.

Tot plegat sembla un projecte ambiciós. Imaginem que necessita alguna

persona al capdavant que el coordini, no?

Si, cal dir que es tracta d'un projecte sense ànim de lucre que, com t'he comentat, té com a objectiu la difusió de l'art contemporani, i que tindrà al capdavant la gran artista nord-americana Naomi Daniel com a directora artística del Centre. Ella viu a Badalona. Té la galeria d'art Badiu 92 i és directora de la Revista IN-Cultura. És, doncs, per disposar d'aquest brillant currículum que vam creure que calia comptar amb ella. La Naomi serà qui farà la selecció d'artistes i qui programarà les diferents

activitats.

Des del dia 31 de maig la nostra comarca disposa, doncs, d'un nou Centre d'Art Contemporani i Sostenibi-

"cedirem espais per a la dinamització de la cultura local i comarcal"

litat que té els antics forns de la calç de Calders com a eix vertebrador i que com ha definit la mateixa Naomi Daniel: "el resultat és un centre on es fusionen la història, la natura, la tècnica i la creació".

telém@k

serveis informàtics

servei tècnic · ordinadors · components · xarxes · neteja de virus · jocs de pc · assessorament · serveis web · manteniment · ampliacions · internet · servei a domicili · tintes

C/Rocafort 40 · 08271 ARTÉS
Tel-Fax: 93 820 28 20 - 626 585 637
telemak@telefonica.net - www.telemak.es

- TREBALLS AMB GUIX PROJECTAT A MÀQUINA D'ALTA QUALITAT I DURESA
- MUNTATGE DE TOT TIPUS DE SOSTRES.
- ENVANS DE GUIX LAMINAT.
- DECORACIÓ AMB ESCAIOLA.

ENGUIXATS JOSEP VILA, S.L.

C/ Indústria, 24
Tel. i Fax 93 630 58 29
E-mail: enguixatsvila@hotmail.com

08271 ARTÉS
Mòbil 629 93 26 75

C/ Malla, 37 08271 ARTÉS
Teléfono i Fax: 93 630 57 06

JOSEP PASCUAL
INSTAL·LACIONS

instaljp@yahoo.es

- INSTAL·LACIONS I REPARACIONS INDUSTRIALS I DOMÈSTIQUES D'ELECTRICITAT, AIGUA, GAS, CLIMATITZACIÓ, ENERGIES RENOVABLES
- MANTENIMENT D'INDUSTRIES
- INSTAL·LADOR AUTORITZAT

Els forns de calç

Josep Girabal Guitart

Amb motiu de la creació al Forn de Calç de Calders del nou Centre d'Art Contemporani i Sostenibilitat, farem una aproximació tecnològica i històrica de l'activitat que va donar nom a la casa.

La matèria primera i el seu origen

La matèria primera de la fabricació de calç és la roca calcària o pedra de calç. És una roca molt abundant, dura i de color gris clar o gairebé blanc. La que s'explotava al Forn de la Calç s'integra en una formació rocosa que passa pel Pont de Cabrianes -on el Llobregat forma un congost-, la Font de les Tàpies, Torrecabota i Calders.

Aquesta roca té el seu origen en uns organismes marins: els coralls, que vivien al mar que ocupava el centre de Catalunya fa entre aproximadament 35 i 42 milions d'anys, i formaven un escull o barrera com els que ara hi ha en alguns mars tropicals.

Pedra de calç, calç viva i calç apagada

La roca calcària o pedra de calç està formada principalment per carbonat de calci. Aquest compost químic, a una temperatura prop de 1.000°C, es descomposa en diòxid de carboni -que passa a l'atmosfera- i òxid de calci. Dit d'una altra manera, la pedra de calç es cou i es transforma en calç viva.

La calç viva posada en aigua reacciona desprenent calor i formant hidrò-

xid de calci, anomenat calç apagada, que té un aspecte pastós. La calor que origina aquesta reacció pot fer bullir l'aigua fent saltar esquitxos molt perillosos si cauen als ulls.

La calç apagada ja es pot utilitzar. En contacte amb l'aire, va absorbint el diòxid de carboni de l'atmosfera i es converteix en carbonat de calci. Torna a tenir ara la composició química de la roca calcària.

Per a què servia la calç?

La calç tenia un gran nombre d'aplicacions, com per exemple:

☐ Morter per a la construcció

Barrejant la calç apagada amb sorra s'obtenia el morter, una pasta que va servir per arrebossar i lligar les pedres, teules i maons des de l'època romana fins al segle XX. Amb l'aparició del ciment modern, els paletes n'afegien una mica al morter de calç per a millorar-ne la qualitat, fins que el morter s'acabà fent només amb ciment i sorra.

☐ Desinfectant i plaguicida

La calç viva és corrosiva, per tant pot produir cremades a la pell i cal manipular-la amb precaució, i per aquest poder corrosiu és un potent desin-

fectant. Aquesta propietat era ben aprofitada:

✓ Per a desinfectar i millorar la qualitat de l'aigua de les cisternes, on es posava un terrós de calç un cop a l'any.

✓ Les parets de galliners, cuines, corrals o façanes s'emblanquinaven amb calç per aconseguir una desinfecció general.

✓ També s'emblanquinaven els troncs dels arbres fruiters per a protegir-los dels insectes.

✓ Amb calç viva i sulfat de coure es preparava una dissolució anomenada "caldo bordeles" que servia per a combatre el mildiu i altres plagues dels conreus, especialment de la vinya.

Altres usos eren: construcció de mosaics, elaboració de pintures al fresc, adobat de pells, etc.

La fabricació de calç, una tecnologia molt antiga

En època romana la calç ja era molt utilitzada i el sistema de fabricació en aquella època està ben documentat. Aquesta tècnica, que ara explicarem, no ha canviat gaire amb el pas dels segles, ja que els forns que varen

peixateria
 vilaseca

GRAN ASSORTIMENT DE PEIX
FRESC I CONGELAT

ARTÉS: C/Sant Victor, 4 • Tel. 93 830 64 19
NAVÀS: C/Sant Josep, 12 • Tel. 93 820 43 51

funcionar fins a la dècada 1950-60 són pràcticament idèntics als descrits fa més de 2.200 anys.

Uns forats al mig del bosc

Al costat del camí que passa per Can Vila per anar al Forn de la Calç, a l'encreuament que va a la font de les Tàpies, hi ha tres cavitats excavades al costat del camí que són les restes d'antics forns de calç. Un d'aquests gairebé no es reconeix, però els altres dos encara permeten imaginar el seu aspecte original. Malgrat que el seu emplaçament està indicat, molta gent hi ha passat pel costat sense adonar-se'n o els ha vist sense saber què són:

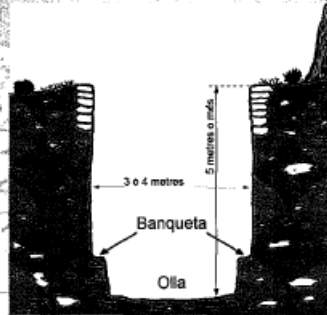

Un antic forn de calç, enrundat.

Els forns es feien excavant-los en un pendent o marge, de manera que s'hi podia accedir tant per dalt com per baix. La seva forma gairebé és cilíndrica -com es pot veure en l'esquema- i la part baixa, anomenada *olla*, és una mica més estreta, ja que està envoltada per un graó anomenat *banqueta*.

Al davant hi havia dues obertures, que en aquests forns ja no es conserven: la *porta* per entrar-hi les persones i part de la pedra que es coïa, i la *boca*, més avall, per on s'entrava el combustible.

De forns d'aquests tipus n'hi havia

Secció d'un forn de calç tradicional

als llocs on hi havia pedra de calç i llenya, per evitar el transport de materials, i es feien servir esporàdicament quan es necessitava calç.

El procés de cocció de la calç

☐ Enfornar o carregar el forn.

Consistia a omplir-lo amb la pedra calcària que es volia coure, i que es recollia de l'entorn. La *càrrega* es començava fent la *volta*, que carregava damunt de la *banqueta*. Mentre s'omplia la part baixa del forn, les pedres s'entraven per la *porta*.

La volta era del tipus de la barraca de vinya, feta per aproximació de filades sense utilitzar cap mena de cintra ni suport. Les pedres escollides tenien forma de llosa i eren posades horitzontalment. Un cop tancada la volta, s'anava cobrint per la vora amb *matacans* (rocs que es poden agafar amb una mà), i d'aquí en amunt s'omplia amb pedres més grosses. Quan la càrrega arribava a nivell de la porta, aquesta es tancava amb pedra i es continuava carregant el forn des de dalt. Quan la càrrega arribava al capdamunt del forn es feia el *paller* apilant matacans per la part de dins i menuts (rocs petits) per la de fora. A continuació el *paller* es tapava amb

fang, excepte el voltant de la base i el cim, per on havia de sortir el fum.

☐ Coure.

Es feia un foc viu i constant a l'olla del forn on es cremava llenya en forma de feixos, normalment brancada de pi, i si no n'hi havia prou, argelgues i tota mena de brossa recollida al bosc. Aquest combustible entrava per la boca del forn i calia mantenir

La porta i la boca d'un forn de calç

el foc ben viu dia i nit. Per coure la pedra de manera uniforme calia dirigir el foc tapant amb fang o destapant sectors del *paller*. La pedra de calç esdevenia d'un color vermell cada cop més viu fins que tota era de color groc daurat, llavors ja era cuita. En aquell moment es tapava la boca del forn a fi de mantenir un xic més l'alta temperatura.

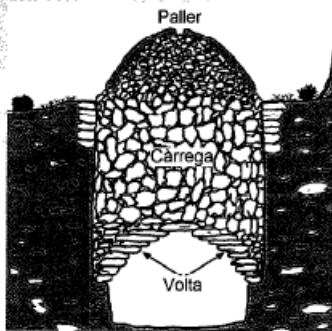
☐ Desenfornar.

Per desenfornar es començava per reventar la paret de la porta. Quan s'havia refredat prou, es netejava l'olla, se n'extreia la cendra, i a continuació es començava a ensorrar la

MOVISA

MOTLLURES VIDAL, S.A.

Un forn de calç tradicional carregat

volta, i la calç viva es treia a mà per la porta. Els terrossos de calç viva tenen la mateixa forma de la pedra original, però més blancs, fràgils i més lleugers.

A cada bugada es perdia un llençol

Com que aquests forn estaven excavats en terreny calcari, quan es coïa la calç també es coïa el forn, i es podia comprovar que a cada cuita el desgast de les parets era d'uns 2 cm; per tant, s'anaven eixamplant. La paret frontal s'aprimava i finalment s'havia d'abandonar el forn i fer-ne un de nou. Pots ser els tres forns de què parlem es varen succeir en el temps.

Uns forns que donen nom a la casa

A Artés i Calders, quan parlem del Forn de la Calç pensem en la casa que porta aquest nom, que adquirí de la seva activitat principal i mitjà de vida dels seus habitants.

A tocar la casa hi ha tres forns construïts segons el model tradicional i un altre de més petit d'un tipus diferent, anomenat "de raig", que es va utilitzar molt poc. També hi ha una gran pedrera que durant molts anys

va subministrar la pedra de calç que necessitaven.

Forns tradicionals, però de funcionament intensiu

Aquests forns són més grans i més sòlids que els de funcionament esporàdic que hem explicat. A la part frontal hi ha un espai cobert amb volta que servia d'aixopluc i donava solidesa als forns. Integrat a l'edifici dels forns hi ha un petit habitacle semblant a una barraca on dormien els treballadors de nit durant els torns de descans.

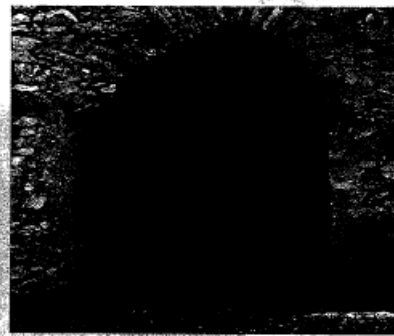
En lloc de ser excavats en el terreny, aquests forns es van construir amb pedra i morter de calç, i el seu interior està revestit de *pedra sorrenca*, anomenada també *pedra saladó*. Aquesta pedra no s'altera amb el foc, així aquests forns no patien el desgast que es produïa en els forns excavats en terreny calcari.

Els forns solien funcionar en setmanes alternes, de manera que el treball era continu i la calç que es fabricava estava destinada a la venda. Malgrat això, els forns i el seu sistema de producció eren iguals que a l'època romana.

Aquesta explotació continuada comportava un gran consum de llenya, i com a conseqüència els boscos eren nets, però segurament sobre explotats; això sí, els incendis eren escassos i de poca extensió.

Una nova vida per als forns

Sortosament, aquests forns s'han salvats de la ruïna i els ha estat donada una nova utilitat, que és la millor manera de dignificar i recuperar el patrimoni arquitectònic. Mirem-los com a testimonis de la nostra història i com a una font de coneixement d'un sistema de vida ja extingit, però que es va mantenir durant molts segles.

Dr. Ferrer, 10 • Tel. 93 830 51 08 • Fax 93 830 60 01 • 08271 ARTÉS (FRAGS) CATALUNYA

**POLLERIA
ARTÉS**

Passeig Diagonal, 32
Tel. 93 820 20 34
08271 ARTÉS

Ctra. de Vic, 26
Tel. 93 876 03 01
08272 SANT FRUITÓS

HERBORISTERIA

DIETÈTICA

C/Barquera, 24

Artés

Tel. 93 820 38 34